

Arkadiusz Machniak

Zarys problematyki offsetu w kontekście rozwoju polskiego przemysłu obronnego

Polityka i Społeczeństwo nr 2 (14), 69-82

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Arkadiusz Machniak*

**ZARYS PROBLEMATYKI OFFSETU
W KONTEKŚCIE ROZWOJU
POLSKIEGO PRZEMYSŁU OBRONNEGO**

**AN OUTLINE OF THE ISSUES OF OFFSET
IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT
OF THE POLISH DEFENSE INDUSTRY**

Abstract

The article describes a phenomenon of offset in a general outline. Offset is a new concept in the Polish arms industry. This phenomenon has many supporters and critics, as well as being a tool in the hands of lobbyists. It is also assessed through the prism of political events. It has played an important role in the Polish defense industry in recent years. As a result, the access to new technologies and markets has been greater. Offset has a significant importance on the macroeconomic view but it is not the only way of developing the Polish defense industry.

Key words: defense industry, development, technology, commitment

Wprowadzenie

Przekształcenia ustrojowe w Polsce, jakie rozpoczęły się na przełomie lat 1989/1990, ukierunkowane zostały na radykalną przebudowę wszystkich dziedzin życia społeczno-gospodarczego w kraju. Nowe realia w stosunkach międzynarodowych spowodowały, iż w gospodarce Polski przechodzącej z ekonomii socjalistycznej w wolnorynkową pojawiły się pojęcia oraz rozwiązania dotychczas nieznane i niepraktykowane.

Autor w ramach tekstu zamierza przedstawić zarys problematyki offsetu, który pojawił się w gospodarce Polski w ostatnich latach, ocenić jego wpływ na rozwój przemysłu zbrojeniowego, zwiększenie zdolności bojowej Sił Zbrojnych RP oraz bezpieczeństwo wewnętrzne kraju. Założeniem niniejszej pracy jest ukazanie efektów offsetu z uwzględnieniem

* Pracownik Wojska Polskiego, e-mail: amur5@tlen.pl

niewątpliwie popełnionych błędów wynikających z braku doświadczenia na tej płaszczyźnie, uzyskanych pozytywnych skutkach, negatywnych opiniach części polskich mass mediów oraz uwarunkowań politycznych.

W badaniach prowadzonych podczas opracowywania tekstu autor oparł się na publikacjach naukowych powstałych w takich ośrodkach akademickich, jak Akademia Obrony Narodowej w Warszawie, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, na materiałach źródłowych Ministerstwa Gospodarki oraz analizie prasy.

Termin „transakcja offsetowa” pojawił się w Polsce stosunkowo niedawno i jest w naszych realiach zjawiskiem nowym o złożonym i wielopłaszczyznowym charakterze, mającym implikacje zarówno polityczne, jak i ekonomiczne. Aspekt polityczny wynika z faktu, że w praktyce zjawisko to występuje tylko przy zakupach uzbrojenia, sprzętu wojkowego lub instalacji wykorzystywanych na potrzeby obronności państwa, charakteryzujących się bardzo wysoką wartością oraz tym, że w większości przypadków stroną kontraktu jest rząd. Aspekt ekonomiczny wiąże się natomiast z możliwościami, jakie stwarza mechanizm transakcji offsetowej z jednej strony w skali makroekonomicznej z punktu widzenia funkcjonowania gospodarki narodowej jako całości, z drugiej zaś w skali mikroekonomicznej z punktu widzenia podmiotu gospodarczego, który może być biernym uczestnikiem transakcji offsetowej (Słobodzian, Stępińska 2007: 18).

Umowa offsetowa to umowa zawarta pomiędzy Skarbem Państwa a zagranicznym dostawcą, określająca zakres i wartość zobowiązania offsetowego, które zagraniczny dostawca ma wykonać na terytorium RP wspólnie z polskim przedsiębiorcą. Oferta powinna zawierać między innymi proponowaną wartość umowy offsetowej, informacje dotyczące zobowiązań offsetowych i terminy ich wykonania. Umowa offsetowa nie może być zawarta na okres dłuższy niż 10 lat. Zagraniczny dostawca, który zawarł umowę offsetową, ma obowiązek przedkładania ministrowi właściwemu do spraw gospodarki kwartalnych i rocznych sprawozdań z wykonania zobowiązań offsetowych: www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/prawo/hasla/335010,offset.html (12.10.2014).

Offset jest jednym z narzędzi pozwalających na realizację celów strategicznych, takich jak utrzymanie oraz rozwój potencjału pozwalającego na zaspokajanie potrzeb bezpieczeństwa i obronności Polski, stworzenie innowacyjności, jak również konkurencyjnej europejskiej bazy technologiczno-przemysłowego sektora obronnego, rozwój współpracy z państwami Unii Europejskiej i NATO (Ministerstwo Gospodarki 2010: 6).

Wydarzenia na terenie Ukrainy oraz wzrost zagrożenia terroryzmem bliskowschodnim powodują, że sprawy przemysłu zbrojeniowego oraz obronności mogą stanowić jedno z kluczowych zagadnień funkcjonowania gospodarki Polski oraz innych krajów europejskich.

W wielu krajach Europy głośno mówi się o potrzebie wzmocnienia sił zbrojnych, a niekiedy analitycy prognozują powrót zimnej wojny z jej gigantycznymi wydatkami na zbrojenia, permanentnym napięciem w stosunkach międzynarodowych i znaczącymi ograniczeniami w handlu. Oznacza to gwałtowny powrót do zainteresowania sprawami obronności w Europie (Nowa Technika Wojskowa 2014: 24).

Niewątpliwie istnieje potrzeba opracowania nowych zaawansowanych technologii, na podstawie których będzie się kształtować produkty potrzebne dla obronności Polski (Nowa Technika Wojskowa 2014: 68).

Umowy offsetowe w Polsce (wybrane przykłady) i ich znaczenie ekonomiczne dla gospodarki narodowej

Przed dokonaniem wielomiliardowych zakupów w ramach offsetu uchwalono Ustawę z dnia 10 października 1999 r. o niektórych umowach kompensacyjnych (DzU 1999, nr 80, poz. 903 z późn. zmianami) oraz związane z nią rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia 2000 r. w sprawie szczegółowych zasad zaliczania zobowiązań offsetowych zagranicznego dostawcy uzbrojenia lub sprzętu wojskowego na poczet wartości umowy offsetowej i wielkości mnożników dla zobowiązań offsetowych bezpośrednich i pośrednich (DzU 2000, nr 66, poz. 792).

Przyjęto, że offset jest obowiązkowy przy realizacji zakupów powyżej 5 mld euro, wartość umowy offsetowej nie może być mniejsza od równoważności dostawy określonej w umowie, wartość zobowiązania offsetowego bezpośredniego wykorzystywanego na rzecz przemysłowego potencjału obronnego nie może być mniejsza od połowy wartości umowy offsetowej. Obszary lokowania offsetu miały za cel rozwój polskiego przemysłu obronnego, a także przemysłu lotniczego, technologii otwarcia nowych rynków eksportowych dla polskiego przemysłu, przekazanie nowych technologii, usprawnień organizacyjnych do Polski, rozwój prac naukowo-badawczych, rozwój polskich uczelni i jednostek badawczo-rozwojowych oraz tworzenie nowych miejsc pracy w Polsce (Baranowska-Prokop 2007: 79-80).

Zastosowana w ustawie offsetowej zasada dotycząca obowiązku offsetowego w odniesieniu do dostaw na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa wskazuje, że obowiązkiem offsetowym objęci są wszyscy

zagraniczni dostawcy dostarczający uzbrojenie lub sprzęt wojskowy na potrzeby wszystkich służb działających w sektorze obronności i bezpieczeństwa państwa. Istotnym uregulowaniem wynikającym z przepisów ustawy offsetowej jest to, iż umowa dostawy uzbrojenia lub sprzętu wojskowego nie może być zawarta przed datą zawarcia umowy offsetowej. Natomiast wartość umowy offsetowej zawartej z zagranicznym dostawcą nie może być mniejsza od wartości umowy dostawy uzbrojenia lub sprzętu wojskowego (Królikowski 2010: 10).

Pomiędzy umową offsetową a umową dostawy uzbrojenia lub sprzętu wojskowego istnieje zależność powodująca, że umowa offsetowa powinna być rozpatrywana w kontekście konkretnej umowy dostawy. Należy wskazać na niezaprzeczalny fakt, iż umowa offsetowa ma charakter akcesoryjny wobec umowy dostawy. Zależność ta wynika z faktu, że wymóg zawarcia przez zagranicznego dostawcę umowy offsetowej jest ściśle związany z planowanym zawarciem przez niego umowy dostawy uzbrojenia lub sprzętu wojskowego na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa: www.gf24.pl/umowa-offsetowa-a-umowa-dostawy-uzbrojenia-lub-sprztu-wojskowego (16.03.2016).

Offsetobiorcy często oczekują nawiązania trwałych relacji, które mogłyby zaowocować przedłużeniem współpracy poza okres obowiązywania danego projektu offsetowego. W tym kontekście warto podkreślić znaczenie umowy biznesowej, która mimo niedoceniania jest ważnym ogniwem procesu negocjacyjnego i jedynym dokumentem właściwie zabezpieczającym interesy polskiego podmiotu gospodarczego. Umowa biznesowa zawarta z prawdziwą menedżerską umiejętnością może właściwie zaspokoić oczekiwania offsetobiorcy na poziomie realizacji projektu offsetowego (Rawska 2012a: 200).

28 sierpnia 2001 r. została podpisana umowa o wartości ponad 211 mln dolarów USA na zakup ośmiu samolotów C-295M z opcją dostawy kolejnych czterech. W umowie offsetowej znalazło się 12 zobowiązań. Zobowiązania zagranicznego dostawcy C-295M, tj. koncernu EADS CASA, miały zrekompensować poniesione przez Polskę koszty zakupu samolotów. Jednym z największych offsetobiorców, czyli podmiotów, na rzecz których zagraniczny dostawca realizuje zobowiązanie, były Polskie Zakłady Lotnicze – Okęcie, które po przejęciu przez hiszpańskiego inwestora zmieniły nazwę na EADS Polskie Zakłady Lotnicze Warszawa–Okęcie (Skrzydłata Polska 2014: 36).

W dniu 13 grudnia 2001 r. zawarta została umowa offsetowa z francusko-włoską G.E.I.E. Eurotopr celem zakupu na potrzeby Marynarki Wojennej RP lekkiej torpedy MU90 Impact. Jej wartość wyniosła ponad 29 mln euro. Bezpośrednie zobowiązania offsetowe skierowano m.in. do

Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego Polskie Zakłady Lotnicze – Kalisz, które dotyczyło transferu technologii (Rawska 2012b: 157).

Największą umowę offsetową polski rząd zawarł w dniu 19 października 2003 r. z koncernem amerykańskim Lockheed Martin Corporation. Dotyczyła ona nabycia 48 myśliwców F-16 na sumę 3,5 mld dolarów USA. Był to największy zakup, jakiego dokonało byłe państwo członkowskie Układu Warszawskiego po 1989 r. Towarzysząca temu zakupowi umowa offsetowa została wyceniona na 6,028 mld dolarów USA. Ustalono, że offset bezpośredni nie może być niższy niż 50% wartości zobowiązania. Wartość maksymalna offsetu pośredniego nie powinna przekraczać 3 mld dolarów USA (Baranowska-Prokop 2013: 28).

3 października 2006 r. podpisana została umowa offsetowa pomiędzy Skarbem Państwa a norweską firmą Nammo Raufoss. Dotyczyła amunicji kaliber 12,7 mm i 30 mm. W jej wyniku do Zakładów Metalowych „Mesko” przekazane zostały bezpłatnie technologie do produkcji nowoczesnej amunicji. Wartość umowy offsetowej wyniosła ponad 70 mln euro (Rawska 2012b: 184–185).

W dniu 22 października 2008 r. podpisano umowę offsetową z luksemburskim Saltynx S.A. W jej wyniku zakupiono anteny satelitarne oraz podzespoły satelitarne sprzętu nadawczo-odbiorczego do mobilnych terminali satelitarnych PPT S-1,8. Wartość umowy wyniosła ponad 17 mln euro. Umowa zawierała cztery bezpośrednie zobowiązania offsetowe skierowane do Wojskowych Zakładów Łączności nr 1 w Zegrzu oraz jedno do Rockfin sp z o.o. z Nowego Tuchomina. Dzięki tej umowie podmiot w Zegrzu otrzymał wsparcie finansowe, które przeznaczone zostało na restrukturyzację i modernizację zakładu (Rawska 2012b: 189).

10 października 2008 r. zawarto umowę offsetową z Rockwell Collins INC dotyczącą dostaw awioniki do samolotu M28/B. Umowa podpisana została w związku z zakupem tych samolotów na potrzeby Sił Zbrojnych RP. Wartość umowy wyniosła ponad 31 mln dolarów USA, a wartość dostaw awioniki do M28/B dla Polskich Zakładów Lotniczych – Mielec wyniosła około 23 mln dolarów USA. W wyniku tej umowy polskie podmioty przemysłu obronnego otrzymały: Polskie Zakłady Lotnicze – Mielec technologię niezbędną do budowy stanowiska integracji awioniki M28/B, spółka Radmor – bezpłatny transfer technologii związany z rozwojem systemu radiostacji oraz do programu „Żołnierz XXI wieku”, ITWL – technologię Integracji Systemów Transmisji Danych Taktycznych, ETC-PZL Aerospace Industries sp. z o.o. w Warszawie – dane niezbędne do budowy kompleksowego symulatora samolotu M28/B (Rawska 2012b: 190).

Zakupienie KTO Rosomak oprócz dostosowania Sił Zbrojnych RP do wymagań NATO pociągało za sobą implementację nowych rozwią-

zań technologicznych w polskiej gospodarce. Umowy z fińskim koncernem Patria, włoskim koncernem Oto Melara na dostawy KTO Rosomak stworzyły możliwości rozwoju i ewolucji technologicznego wyposażenia, czego dowodem jest zawarcie umowy na dostawę nowoczesnego systemu nawigacji lądowej INS z niemieckim koncernem Honeywell, który specjalizuje się w technologiach elektronicznych i kosmicznych (Rawska 2012b: 202).

W każdej z większych umów offsetowych obok elementów zrealizowanych są takie, których nie udało się zrealizować. Przykładem może być umowa z Patrią i wynikający z niej transfer technologii do zakładów w Siemianowicach Śląskich. Oprócz tego Patria nie zrealizowała do chwili obecnej deklarowanych zakupów towarów w polskim przemyśle (Królikowski 2012: 7).

W zawartych dotychczas umowach były lub są ujęte zobowiązania offsetowe, których realizacja nie została rozpoczęta lub które zostały zainicjowane, lecz z różnych względów wstrzymane. Dodatkowym przykładem może być niewykonane nieodpłatne wsparcie udziału Radmor S.A. w budowie i wdrożeniu w Polsce ogólnokrajowego specjalistycznego systemu cyfrowej łączności radiowej według standardu TETRA, w tym transfer określonej technologii oraz zapewnienie zamówień na dostawę produktów i usług Radmor S.A. (Ministerstwo Gospodarki 2010: 38).

Głównymi partnerami polskich firm są między innymi wymieniony powyżej Lockheed Martin Corporation z USA oraz Rafael Armament Development Authority LTD z Izraela. W realizację umowy offsetowej z Lockheed Martin Corporation zaangażowanych było 30 polskich przedsiębiorstw np. Zakłady Metalowe Dezamet w Nowej Dębie czy Bumar – Łabędy. W 2007 r. do umów offsetowych wprowadzono nowe zobowiązania przede wszystkim związane z transferem nowoczesnych technologii. Umowy podpisano między innymi z Wytwórnią Sprzętu Komunikacyjnego Polskie Zakłady Lotnicze – Kalisz oraz AVIO (Baranowska-Prokop 2013: 29).

Pomiędzy 28 sierpnia 2001 r. a 27 października 2009 r. Rada Ministrów podpisała 15 umów offsetowych (Królikowski 2010: 19–20). Aktualnie z oficjalnych deklaracji rządowych wynika, że liczba podpisanych umów offsetowych, według stanu na dzień 31 grudnia 2015 r., wynosi 23 umowy: <https://www.mr.gov.pl/media/15268/umowy-offset.pdf> (16.03.2016).

Są też takie umowy offsetowe, które do dzisiaj budzą emocje i mają zagorzałych krytyków. Jedną z najbardziej krytykowanych była umowa offsetowa z wymienionym powyżej koncernem Lockheed Martin Corporation. Antagoniści tego projektu zarzucali na łamach prasy, iż przy jego realizacji wielokrotnie łamano polskie prawo. Strona amerykańska we-

dług tych zarzutów nie wywiązała się z deklarowanego wsparcia sprzedaży 100 samolotów M28 oraz M18 produkowanych w Polskich Zakładach Lotniczych w Mielcu. Strona amerykańska miała również partycypować w modernizacji samolotu M28 i pośredniczyć w jego eksporcie poza granice Polski. Faktycznie podmiot amerykański umożliwił eksport tylko jednego egzemplarza samolotu M28 (Skytruck), a w późniejszym terminie zakupił jeszcze cztery dodatkowe sztuki tego samolotu, jednak za cenę niższą niż koszty ich produkcji. Pomimo takiego stanu rzeczy Komitet Offsetowy zaliczył stronie amerykańskiej 50 mln dolarów USA za pośrednictwo w certyfikacji M28 na rynku USA. Także spółka Pratt & Whitney powiązana z rynkiem amerykańskim wywiązała się wobec Polskich Zakładów Lotniczych w Mielcu tylko w wysokości 21% zobowiązań offsetowych. Spółka Cessna Aircraft nie podjęła rozmów w przedmiocie zakupu produktów, które miały być związane z offsetem. Przedmiotem rozważań była kwestia produkcji w Mielcu zasobników rozpoznawczych do myśliwców F-16, ale ostatecznie zostały one wyprodukowane w Izraelu, podobnie jak inne elementy polskich myśliwców (Skrzydła Polska 2007: 18).

Należy zaznaczyć, iż umowa offsetowa z Lockheed Martin Corporation nie spełniła oczekiwań, o których była mowa w trakcie jej zawierania w 2003 r. W tamtym okresie offset był traktowany jako sposób na wszelkie problemy, z którymi spotykał się polski przemysł zbrojeniowy, a nawet cała polska gospodarka. Doświadczenia dzisiejszej praktyki offsetowej w Polsce dowodzą, że realizacja umowy offsetowej nawet o największej wartości nie ma możliwości wpływu na poprawę stanu całej gospodarki państwa. Może natomiast poprzez wykonanie wynegocjowanych i wprowadzonych do umów zobowiązań offsetowych w znacznym stopniu wpłynąć na poprawę kondycji ekonomiczno-finansowej poszczególnych przedsiębiorstw (Lotnictwo 2011: 59).

Aktualne realia spowodowały konieczność nowelizacji przepisów prawa związanych z offsetem. Nowa ustawa offsetowa z 2014 r. uchwalona została celem dostosowania polskiego offsetu do wymogów prawa unijnego. Analiza treści tej ustawy wskazuje, że doszło do przemodelowania procedury offsetowej. Jedną z istotniejszych zmian jest umocnienie pozycji offsetobiorcy. Wcześniejsza ustawa wskazywała bowiem, iż offsetobiorca nie był stroną umowy offsetowej, lecz miał na jej podstawie uzyskać ściśle sprecyzowane korzyści. W myśl nowej ustawy offsetobiorca, w zależności od treści umowy offsetowej, będzie zatem miał samodzielne uprawnienia albo będzie wyłącznie uprawniony do odbioru przedmiotu świadczenia. Z powyższego wynika jednoznacznie, że zagraniczny dostawca zobowiązany jest nie tylko wobec Skarbu Państwa, ale również wobec offsetobiorcy. Celem nowych rozwiązań było więc

uzyskanie optymalizacji zabezpieczeń interesów przede wszystkim off-setobiorców: www.defence24.pl/328364,wiecej-praw-dla-offsetobiorcyw-nowej-ustawie (24.03.2016).

Wpływ offsetu na przekształcenia polskiego przemysłu obronnego

Należy podkreślić, że transakcje typu offsetowego nie muszą wiązać się wyłącznie z obrotem uzbrojeniem i wyposażeniem sił zbrojnych. Offset jest jednak instytucją typową dla międzynarodowego obrotu gospodarczego (Kościński 2000: 73).

Najważniejszą cechą umowy offsetowej jest jej akcesoryjność, co zostało zaznaczone powyżej. Nie ma bowiem samodzielnych umów offsetowych, są one ściśle związane z innymi umowami. Przede wszystkim w grę wchodzi umowy „dostawy uzbrojenia lub sprzętu wojskowego”, czyli umowy sprzedaży, dostawy, umowy licencyjne, know-how lub inne, których celem jest przeniesienie prawa lub świadczenia usług, których przedmiotem jest uzbrojenie lub sprzęt wojskowy (Kościński 2000: 78).

Instytucja mnożnika offsetowego wydaje się ważna z punktu widzenia celów, jakie stawia się przed offsetem. Jest ona bowiem instrumentem interwencji państwa pozwalającym realizować określoną politykę gospodarczą nie tylko w zakresie zakupów uzbrojenia. Przy zastosowaniu właściwych mnożników można stymulować rozwój pewnych działów gospodarki. Związanie wyjątkowo korzystnego mnożnika z konkretną branżą czy nawet określonym przedsięwzięciem gospodarczym winno zapewnić im odpowiedni zagraniczny zastrzyk finansowy (Kościński 2000: 84).

Zjawisko offsetu przez jego zwolenników jest postrzegane jako skuteczne narzędzie stymulujące dynamiczny rozwój gospodarki, jego przeciwnicy twierdzą z kolei, iż jest wręcz szkodliwy. Doświadczenia w Polsce dowodzą, że może on mieć wpływ na poprawę kondycji wielu zakładów, zwłaszcza branży obronnej, i może poprawić ich sytuację ekonomiczno-finansową. W przypadku Polski offset umożliwił wzbogacenie wielu zakładów przemysłowych w zaawansowane technologie i pozwolił nawiązać więzi kooperacyjne z największymi światowymi producentami uzbrojenia (Ministerstwo Gospodarki 2010: 34–35).

Strategiczne cele związane z realizacją zobowiązań offsetowych wpłynęły na wzrost ilości transferowanych nowoczesnych technologii do polskich przedsiębiorstw, wzrosła ilość zleconych prac badawczo-rozwojowych w jednostkach naukowych i przedsiębiorstwach produkcyjnych. Nastąpiło ponadto rozpowszechnienie wiedzy na temat proble-

matyki offsetowej oraz poprawa postrzegania offsetu wśród polskich przedsiębiorstw jako instrumentu wspierającego modernizację i wzrost konkurencyjności (Ministerstwo Gospodarki 2010: 40).

Okres ponad dekady, kiedy polskiej gospodarce towarzyszył offset, związany był z realizacją umów zawartych pomiędzy Skarbem Państwa a największymi światowymi firmami sektora obronnego, co wpłynęło na utworzenie około 10 tys. nowych miejsc pracy. Offset to również korzyści dla polskiej gospodarki i nauki poprzez transfer nowych technologii, finansowanie nowych badań naukowych oraz zakup towarów i usług. Realizacja umów offsetowych pozytywnie wpływała na funkcjonowanie polskiego przemysłu obronnego. Przez ponad dekadę zrealizowano zobowiązania offsetowe skutkujące pozyskaniem nowych technologii. Bez narzędzia offsetu wiele polskich podmiotów gospodarczych nie miałyby środka na zakup nowoczesnych technologii w ramach zwykłych umów handlowych. Wprowadzone innowacyjne rozwiązania i nawiązanie współpracy z największymi producentami uzbrojenia na świecie podniosło konkurencyjność polskich przedsiębiorstw na międzynarodowym rynku przemysłu obronnego.

Praktykowano zasadę, iż w przypadku zobowiązań offsetowych nie mniej niż 50% lokowanych było w przemyśle zbrojeniowym. Aktualna tendencja ukierunkowana jest na lokowanie zobowiązań w przemysł zbrojeniowy w wysokości 100%. Efektem takich działań jest włączenie w ramach prowadzonych negocjacji z zagranicznymi dostawcami do umów offsetowych nowych zobowiązań, które skutkowały i będą skutkować pozyskaniem przez polskie podmioty zbrojeniowe nowych technologii umożliwiających zarówno oferowanie nowych wyrobów, jak również świadczenie usług serwisowania pozyskanego przez Ministerstwo Obrony Narodowej uzbrojenia i sprzętu wojskowego.

Jako pozytywne przykłady powyższych kwestii należy wskazać zobowiązania offsetowe realizowane w ramach umowy z koncernem Lockheed Martin Corporation wobec Wojskowych Zakładów Lotniczych w Bydgoszczy w zakresie utworzenia nowoczesnej bazy obsługowo-naprawczej samolotów wielozadaniowych F16 czy też Zakładów Metalowych „Mesko”, które w wyniku zobowiązań offsetowych takich podmiotów, jak Lockheed Martin Corporation, norweski Nammo Rauffos AS czy też Saab Bofors Dynamics AB pozyskały nowoczesne technologie umożliwiające produkcję amunicji. W państwach członkowskich UE polityka offsetowa nadal jest rozwijana jako wsparcie dla wzrostu potencjału, aby był odpowiedni, konkurencyjny i oparty na możliwościach technologicznych i finansowych: www.defence24pl/news_offset-a-przemysl-zbrojeniowy-w-prasie (30.07.2014).

Znaczenie offsetu dla bezpieczeństwa wewnętrznego

Umowa offsetowa jako specyficzna i złożona forma praktyki rozszerzania współpracy gospodarczej, naukowej oraz innej przy okazji zakupów uzbrojenia i sprzętu wojskowego dotyczy specyficznego rynku, jakim jest handel uzbrojeniem i sprzętem wojskowym, niekiedy również innych dziedzin ważnych dla bezpieczeństwa narodowego nabywcy (Rawska 2012b: 46).

Analiza zjawiska offsetu umożliwia stwierdzenie, iż wpływa on na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa polskiego poprzez wzmocnienie rozwoju państwa w zakresie podejmowanych przedsięwzięć gospodarczych oraz utrzymania restrukturyzacji wybranych podmiotów gospodarczych. Biorąc pod uwagę skalę zawartych transakcji z udziałem zobowiązań offsetowych, zapewnienie sprawnego funkcjonowania systemu gospodarczego w zakresie nie tylko przemysłu obronnego należy ocenić jako duże.

Offset ma znaczenie dla bezpieczeństwa ekologicznego, ponieważ wpływa korzystnie na reindustrializację polskiego przemysłu rzutującego na krajowy ekosystem. Zakłócenie ekosystemu może spowodować katastrofalne skutki dla otaczającej nas rzeczywistości.

Offset pozytywnie wpływa na bezpieczeństwo militarne poprzez podniesienie sprawności i gotowości Sił Zbrojnych RP, które są zobowiązane do reagowania w ramach misji pokojowych, zapewnienia bezpieczeństwa podczas konfliktów oraz współpracy militarnej i niemilitarnej z sojusznicznymi organizacjami, np. NATO. Oddziaływanie offsetu na bezpieczeństwo publiczne ma istotne znaczenie dla wszystkich obywateli. Aby społeczeństwo mogło bezpiecznie i swobodnie funkcjonować, każdy obywatel musi mieć poczucie bezpieczeństwa o dbałość tego stanu rzeczy. Pozytywna realizacja zobowiązań offsetowych podwyższa ponadto zaufanie państwa w oczach społeczeństwa.

Offset powiązany jest również z bezpieczeństwem społecznym, ponieważ ma wpływ na poziom funkcjonowania i egzystencji obywateli. W ramach bezpieczeństwa społecznego rząd podejmuje działania skierowane bezpośrednio do obywateli, do których to działań należą: zapewnienie opieki zdrowotnej, minimalnej płacy, odpowiednich warunków socjalnych, dostępu do nauki i kultury oraz nowych miejsc pracy (Rawska 2012: 260).

Nowe kierunki polityki offsetowej powinny dążyć do skoncentrowania możliwości lokowania zobowiązań offsetowych i wprowadzania do umów offsetowych zobowiązań związanych z realizacją programów istotnych dla gospodarki i obronności państwa, włączenia polskich podmiotów do inicjatyw związanych z sektorem bezpieczeństwa krajowego (Bogdan 2010).

Według ekspertów zaangażowanych bezpośrednio w politykę offsetową stan bezpieczeństwa wewnętrznego państwa ulegnie wzmocnieniu poprzez wytyczenie określonych zadań dla offsetu. Nieuchronna konsolidacja polskiego przemysłu obronnego wpłynie na konkurencyjność polskiego potencjału obronnego. Strategiczne interesy państwa w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa wewnętrznego zostaną ukierunkowane na zsynchronizowanie potencjału państwa z biznesowymi potrzebami i kompetencjami, w tym możliwościami zróżnicowanych powiązań dla nowych technologii i specjalności (Królikowski 2013: 7).

Prowadzone obecnie i planowane w przyszłości postępowania na dostawy uzbrojenia i sprzętu wojskowego ukierunkowane zostaną na dalsze pozyskiwanie nowoczesnych technologii dla podmiotów polskiego przemysłu obronnego, co wpłynie na poprawę bezpieczeństwa wewnętrznego państwa (Rawska 2012b: 245).

Możliwość zaspokajania finansowych i rzeczowych potrzeb systemu obronnego państwa, w tym Sił Zbrojnych RP, wynika m.in. z warunków bezpieczeństwa ekonomicznego, gdyż determinuje to sytuację przemysłu obronnego, utrzymywanie i uzupełnianie strategicznych rezerw państwowych, w tym rezerw mobilizacyjnych (Ciekanowski 2011: 30).

Zmieniająca się intensywnie sytuacja polityczna w otoczeniu Polski związana z bezpieczeństwem wewnętrznym wpłynie na konieczność jeszcze większych niż do tej pory zakupów sprzętu i uzbrojenia, technologii, komponentów itd. Powyższe oraz zmieniające się przepisy w prawie europejskim powodują, że offset lokowany będzie praktycznie tylko w przedsiębiorstwach oraz podmiotach związanych z produkcją środków pola walki i mających istotne znaczenie z punktu widzenia bezpieczeństwa kraju (Klimek 2014: 143).

Instytucja międzynarodowego obrotu gospodarczego, jakim jest offset, nie musi służyć jedynie celom militarnym czy militarnym w powiązaniu z innymi celami gospodarczymi, jakie mogą wpływać na szeroko rozumiane bezpieczeństwo państwa. Być może offset stanowiący przykład bezpośredniego udziału państwa w obrocie gospodarczym obejmie niedługo inne sektory gospodarki (Kościński 2000: 93).

Zakończenie

W opinii osób bezpośrednio zaangażowanych w realizację umów offsetowych zmiany te miały pozytywny wpływ na polski przemysł zbrojeniowy. Skutkowały szeroko rozumianym transferem technologii. Gdyby nie offset, to przeważająca część zaangażowanych w nie polskich podmiotów nie byłaby w stanie pokryć kosztów zakupu wielu z tych

technologii w ramach tradycyjnych umów handlowych. Ponadto offset umożliwił nawiązanie współpracy z czołowymi producentami uzbrojenia na świecie oraz zdobycie dostępu do know-how. Pozwoliło to na podniesienie konkurencyjności polskich przedsiębiorstw na międzynarodowym rynku przemysłu obronnego oraz uzyskanie szerszego dostępu do rynków zagranicznych (Baranowska-Prokop 2013: 30).

Ocena dotychczasowych polskich doświadczeń związanych z realizacją transakcji offsetowych nie jest jednak jednoznaczna. W ogólnym rozrachunku przeważają efekty pozytywne, a z całą pewnością można stwierdzić, iż umiejętne stosowanie praktyk offsetowych może być istotnym stymulatorem rozwoju sektora zbrojeniowego i źródłem transferu nowoczesnych technologii oraz uzyskania tak zwanych efektów indukcyjnych w innych gałęziach przemysłu. Konieczne jest jednak wyciągnięcie wniosków z dotychczasowych doświadczeń. Należy pamiętać, że podstawowym celem takich kontraktów jest stworzenie warunków do zaangażowania zagranicznych dostawców w proces restrukturyzacji polskiej gospodarki (Baranowska-Prokop 2013: 34).

Zapewne offset nie jest jedynym narzędziem wspomagającym proces restrukturyzacji polskiego przemysłu obronnego. Może jednak mieć znaczący wpływ na poprawę stanu wyposażenia polskiej armii i kondycji naszego przemysłu obronnego (Rawska 2012b: 199).

Również wpływ offsetu w relacjach międzynarodowych nie jest obojętny dla stanu polskiej gospodarki obronnej. Pojawiają się bowiem nowe relacje wewnątrz przemysłu, zmienia się charakter wymiany. Rozszerzają się międzynarodowe powiązania ekonomiczne i kooperacja międzynarodowa. Rozwijają się wspólne przedsięwzięcia techniczne i badania naukowe (Janasz 2006: 11).

Należy zaznaczyć, iż nie wszystkie zjawiska powiązane z offsetem można postrzegać pozytywnie. Niepokojący jest stan realizacji bezpośrednich zobowiązań offsetowych. Część zagranicznych dostawców ma problemy z realizacją tej grupy zobowiązań. W realizowanych obecnie umowach offsetowych mało jest zobowiązań offsetowych o charakterze inwestycyjnym, obejmującym inwestycje kapitałowe i rzeczowe dotyczące zakupu od Skarbu Państwa udziałów lub akcji, wniesienia wkładu pieniężnego do spółki lub aportu rzeczowego (Motyczka, Stawicka 2008: 178).

Zdolności obronne państwa polskiego zależą w dużej mierze od kondycji sektora obronnego, który bez wątpienia pozostaje strategiczną dziedziną gospodarki każdego państwa. Kondycja przemysłu obronnego, na którą wpływa zjawisko offsetu, decyduje bezpośrednio o suwerenności państwa polskiego. Państwo jednocześnie poprzez politykę gospodarczą i realia budżetowe całkowicie kreuje jego rzeczywistość.

W polskich realiach należy zaryzykować stwierdzenie, iż rodzimy przemysł obronny jest jednym z najbardziej upolitycznionych, co wynika z podejmowania decyzji politycznych często odbiegających od realiów ekonomicznych. Należy podjąć dyskusję czy Ministerstwo Obrony Narodowej w satysfakcjonującym zakresie przekazuje informacje o aktualnym zapotrzebowaniu dla Sił Zbrojnych RP w środki pola walki. Wątpliwa wydaje się realizacja bieżących programów zbrojeniowych, co może negatywnie wpływać na stan bezpieczeństwa państwa polskiego. W celu zwiększenia poczucia bezpieczeństwa państwa zasadne byłoby skoordynować zamówienia w polskim przemyśle obronnym ze strony resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych. Ponadto rozwój krajowego sektora obronnego stymulowany będzie poprzez wykorzystanie offsetu jako narzędzia nacisku na zagranicznego dostawcę, wymuszając tym samym jego inwestycje, co może mieć istotne znaczenie w zakresie zwiększenia rodzimej zdolności w przedmiocie obronności.

Offset jest instrumentem, dzięki któremu można wypracować mechanizmy umożliwiające powrót do krajowej gospodarki środków finansowych przeznaczonych na inwestycje. W tym przypadku zagadnienie jest związane nie ze zwrotem zainwestowanych pieniędzy, ale z napływem nowoczesnych technologii zbrojeniowych oraz rozwojem produkcji obronnej, co wpłynie na pojawienie się nowych miejsc pracy.

Społecznie odpowiedzialne inwestowanie w sektor zbrojeniowy oznacza również połączenie celów ekonomiczno-finansowych inwestora z jego odpowiedzialnością za kwestie społeczne, ekologiczne, etyczne. Odpowiednio poczynione inwestycje umożliwiają rozwój przedsiębiorstwa i mają istotny wpływ na bezpieczeństwo socjalne pracowników. Wpływ czynników społecznych powoduje, że offset jest zjawiskiem charakterystycznym dla inwestycji społecznie odpowiedzialnych.

Bibliografia

Opracowania

- Baranowska-Prokop E., 2007, *Transakcje offsetowe a rozwój przemysłu*, „Gospodarka Narodowa” nr 10, Warszawa.
- Baranowska-Prokop E., 2013, *Umowy offsetowe a modernizacja polskiego przemysłu obronnego*, „Przegląd Zachodniopomorski”, t. XXVIII (LVII), R. 2013, z. 3, „Rozprawy i Studia”, Szczecin.
- Bogdan D., 2010, *Offset narzędzie poprawy innowacyjności i konkurencyjności gospodarki*, Konferencja na temat: „Offset narzędzie poprawy innowacyjności gospodarki – koncepcja polskiego prawa offsetowego”, Warszawa.
- Ciekankowski Z., 2011, *Wpływ czynników warunkujących poziom bezpieczeństwa państwa*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie”, Seria: „Res Politicae”, t. IV, Częstochowa.

- Janasz W., red., 2006, *Zarys strategii rozwoju przemysłu*, Warszawa.
- Klimek D., 2014, *Transakcje naukowe jako instrument polityki ekonomicznej w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” nr 384, Wrocław.
- Koziński H.M., 2000, *Umowa offsetowa i inne formy udziału państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym*, Warszawa.
- Królikowski H., 2010, *Offset – mity i rzeczywistość*. „Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ”, nr 1 (13), Kraków.
- Ministerstwo Gospodarki, 2010, *Strategiczne kierunki polityki offsetowej*, Warszawa.
- Motyczka M., Stawicka M., 2008, *Offset szansą dla rozwoju i transferu technologii do przemysłu w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Łądowych we Wrocławiu”, nr 1(147), Wrocław.
- Rawska K., 2012a, *Polska umowa offsetowa w uwarunkowaniu sojusznicyzycznym*, „Kwartalnik Bellona”, nr 4, Warszawa.
- Rawska K., 2012b, *Umowy offsetowe i ich znaczenie dla bezpieczeństwa Polski*, Warszawa.
- Słobodzian L., Stępińska M., 2007, *Polityka gospodarcza okresu transformacji: offset – cud gospodarczy czy złudne nadzieje?*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów, Zeszyt Naukowy” nr 85, SGH, Warszawa.

Prasa

- „Armia” 2013, nr 4
- „Lotnictwo” 2011, nr 11
- „Nowa Technika Wojskowa” 2014, nr 4
- „Nowa Technika Wojskowa” 2014, nr 7
- „Skrzydłata Polska” 2007, nr 3
- „Skrzydłata Polska” 2014, nr 5
- „Prezentuj Broń” 2012, nr 7

Strony internetowe

- www.defence24pl/news_offset-a-przemysl-zbrojeniowy-w-prasie
- www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/prawo/hasla/335010,offset.html
- www.mr.gov.pl/media/15268/umowy-offset.pdf
- www.gf24.pl/umowa-offsetowa-a-umowa-dostawy-uzbrojenia-lub-sprztu-wojskowego
- www.defence24.pl/328364,wiecej-praw-dla-offsetobiorcy-w-nowej-ustawie